

MINISTERSTVO

ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MONITOR

ZAHRANIČNOPOLITICKÉHO MYSLENIA

ODBOR ANALÝZ A PLÁNOVANIA

jún – august 2024

Vážené kolegyně a kolegovia,

počas leta sme boli naďalej svedkami rastúceho napätia vo viacerých regiónoch sveta. Do výberu zahranično-politických analýz sme preto zaradili pohľad na pokračujúce napätie na Blízkom východe, analýzy zbrojenia Číny a Ruska, či situáciu v Afganistane. Zaujali nás aj expertné hodnotenia samitu vo Washingtone, či očakávania od nadchádzajúceho Samitu budúcnosti, ktorý sa uskutoční na okraj Valného zhromaždenia OSN. V rámci zahranično-politického diania v Európe ponúkame pohľad na aktuálnu dynamiku na Západnom Balkáne a na smerovanie vzťahov EÚ s UK. Naš výber uzatvára každoročná správa OECD o zamestnanosti pre rok 2024.

Príjemné čítanie vám praje
Tím Odboru analýz a plánovania

PRETRVÁVAJÚCE
NAPÄTIE NA BLÍZKOM
VÝCHODE

Ako sa vyhnúť veľkej vojne?

NEBEZPEČNÉ ČÍNSKE
JADROVÉ ZBROJENIE

Preteky v zbrojení v Ázii

RUSKÁ VOJENSKÁ
OBNOVA

Plány na modernizáciu

TRI ROKY MOCI
TALIBANU

Čo čaká Afganistan?

NATO SAMIT VO
WASHINGTONE

Expertné hodnotenia

OSN PRED SAMITOM
BUDÚCNOSTI

Je možná reforma
organizácie?

DYNAMIKA NA
ZÁPADNOM BALKÁNE

Na ceste k členstvu v EÚ

BUDÚCNOSŤ UK-EÚ
VZŤAHOV

Aké budú za novej vlády
Labouristickej strany?

OECD VÝHLAD
ZAMESTNANOSTI 2024

Globálna zelená
transformácia a trh práce

PRETRVÁVAJÚCE NAPÄTIE NA BLÍZKOM VÝCHODE

AKO SA VYHNÚŤ VEĽKEJ REGIONÁLNEJ VOJNE?

International Crisis Group hľadá vo svojej analýze odpoveď na otázku, ako možno predísť otvorenej regionálnej vojne na Blízkom východe po tom, čo Izrael 31. júla v Teheráne zabil vodcu hnutia Hamas Ismaíla Haníju. Jeho zabitie uvrhlo Blízky východ do najväčšieho nebezpečenstva za ostatné roky. V aktuálnej situácii je najväčšou výzvou zabrániť rozpútaniu regionálnej vojny. Najdôležitejším krokom, bude podľa *ICG* okrem vzájomnej zdržanlivosti, dosiahnutie prímeria v Gaze. Po útoku zostáva región v očakávaní odvety Iránu, ktorú prisľúbil najvyšší iránsky duchovný vodca Alí Chameneí. Ten sa vyjadril, že ponechanie zabitia lídra Hamasu bez odpovede by sa v očiach iránskych politických vodcov javilo ako slabosť, navyše by to mohlo povzbudiť nepriateľov Iránu.

Otázkou je, či bude iránska odvrata rovnaká ako tá z 13. apríla tohto roku, keď Irán vystrelil na Izrael 300 rakiet a dronov v reakcii na izraelský útok na iránsky konzulát v Damašku. Izrael v spolupráci s USA vtedy zneškodnil takmer všetky vystrelené rakety ešte predtým ako zasiahli izraelské ciele. Podľa autora analýzy to neznamena, že Irán nie je schopný zasadiť Izraelu zásadný úder. Skôr ide o to, že v apríli Irán nemal v úmysle Izraelu spôsobiť väčšie škody – išlo mu iba o vyslanie signálu. Tentokrát by mohol Irán cítiť potrebu uskutočniť bolestivejší útok, čo by znamenalo presnejšie mierené útoky s minimom varovania. Aj izraelskú odpoveď možno čiastočne odvodiť z jeho aprílovej reakcie. Izrael vtedy uskutočnil niekoľko limitovaných, ale zato precízne mierených útokov na iránske ciele, najmä na jeho jadrový program. Vyslal tým jasný signál, že je schopný urobiť aj oveľa viac. Najzásadnejšou otázkou je, či eskalácia, ku ktorej s veľkou pravdepodobnosťou dôjde, sa dá manažovať tak, aby sa zabránilo otvorenej regionálnej vojne.

**AK CHCE USA PREDÍSŤ
VTIAHNUTIU DO
REGIONÁLNEJ VOJNY, MUSÍ
ZATLAČIŤ NA IZRAEL, ABY
BOL OCHOTNÝ ROKOVAŤ.**

Iránske vedenie vie, že hoci Teherán a jeho spojenci môžu vážne poškodiť záujmy Izraela a USA na Blízkom východe, nedokážu zvíťaziť v priamej konfrontácii. Aj Hizballáh naznačil istú mieru obozretnosti: prisahal, že sa pomstí za zabitie jedného z jeho najvyšších veliteľov Izraelom, ale trval na tom, že rozsah eskalácie konfliktu bude závisieť od reakcie Izraela. Hlavní aktéri - Irán, Izrael a USA - ukázali, že majú diplomatické nástroje na zvládnutie krízy tohto druhu. Napriek všetkým týmto úvahám je však podľa *ICG* riziko špirálovitej eskalácie konfliktu vysoké a stačí jediné nepochopenie zámerov, nedorozumenie alebo jediná technická chyba, prípadne omylom zasiahnutý cieľ a veci sa rýchlo môžu vymknúť spod kontroly. Šanca, že Irán alebo Izrael zjdu príliš ďaleko, čo povedie k eskalácii a k vtiahnutiu externých aktérov do priameho konfliktu s Iránom a Hizballáhom, je aktuálne väčšia a znepokojivejšia, než bola v apríli.

Súčasná situácia je neúnosná. Vzhľadom na humanitárne a bezpečnostné záujmy musia USA zatlačiť na Izrael, aby uzavrel prímerie. US prezident Joe Biden 1. augusta povedal novinárom, že dal Benjaminovi Netanjahuovi telefonicky „veľmi priamy“ odkaz. Podľa *ICG* však tvrdá verejná rétorika US administratívy je často iba zásterkou, za ktorou sa skrýva pokračujúca široká podpora Tel Avivu, ktorá Netanjahuovi umožňuje blokovat' mierové úsilie, kým pokračuje v útokoch na Gazu.

Podľa *ICG* sú potrebné zásadnejšie opatrenia. Washington možno bude musieť prejavit' ochotu podniknúť kroky, ktoré sa predtým zdráhal urobiť, vrátane kladenia podmienok na dodávky zbraní Izraelu na iné ako obranné účely. Politicky by bol tento krok náročný, najmä vo volebnom roku. Bidenova Demokratická strana, ako aj republikánski oponenti, by sa mali na vojnu v Gaze pozerat' cez optiku súčasnej krízy a eskalačných rizík, ktoré vytvára. Podľa *ICG* by si mali položiť otázku, či sú skutočne ochotní akceptovať rastúce nebezpečenstvo, že USA budú vtiahnuté do ďalšieho veľkého „požiaru“ na Blízkom východe v čase, keď sa lídri oboch strán zaviazali ukončiť nekonečné vojny. Ak nie, budú musieť nájsť spôsob, ako dať premiérovi Netanjahuovi jasne najavo, že nemôže pokračovať v oddaľovaní dohody o prímerí, ktoré bude takmer určite nevyhnutné na upokojenie napätia v tomto regióne.

Link: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena/guns-august-avoiding-all-out-regional-war-middle-east>

Vo svojej analýze si *Foreign Affairs* všima významný vzostup jadrových ambícií Číny, ktoré môžu v najbližších rokoch zásadne ovplyvniť bezpečnostnú situáciu v Ázii. Čína od 90. rokov odmieta účasť na rokovaníach o kontrole jadrových zbraní s USA a namiesto toho expanduje a modernizuje svoj arzenál. Ten sa v súčasnosti odhaduje na 500 jadrových hlavíc a do roku 2030 sa môže výhľadovo zdvojnásobiť. Tento vývoj spolu s jadrovými aktivitami Severnej Kórey však vyvoláva znepokojenie medzi susednými krajinami, vrátane Južnej Kórey a Japonska.

Napriek americkým bezpečnostným zárukám, väčšina Juhokórejčanov podporuje myšlienku vývoja vlastného jadrového arzenálu, a to aj napriek tomu, že juhokórejské elity s týmto názorom často nesúhlasia. Podobne aj Japonsko, ktoré bolo historicky proti jadrovým zbraniam, začína prehodnocovať svoj rezervovaný postoj. Niektorí lídri Liberálno-demokratickej strany (medzi nimi aj bývalý premiér Šinzó Abe) už naznačili možnosť jadrového zdieľania s USA, čo je koncept podobný modelu NATO.

**NA RASTÚCI ČÍNSKY
JADROVÝ APETÍT JE
POTREBNÉ ODPOVEDAŤ
HNEĎ V JEHO ZÁRODKOCH.**

Spojené štáty majú podľa *Foreign Affairs* dve možnosti, ako reagovať na rast jadrových ambícií Číny. Po prvé, Washington by mal privítať nedávnu ponuku Pekingu na rokovania o dohode o „nepoužití jadrových zbraní ako prvý“, čo by mohlo viesť k širšej dohode o kontrole zbraní. Po druhé, ak by Peking nebol ochotný pristúpiť k serióznym rokovaniam, USA by mohli zvážiť zdieľanie jadrových zbraní s Južnou Kóreou a Japonskom a modernizovať svoj vlastný

jadrový arzenál. Tento tvrdý prístup by mal tlačiť Čínu k rokovaniam, pretože by čelila zvýšenej jadrovej hrozbe vo svojom regióne.

Práve použitím nátlakových opatrení sa USA už v minulosti podarilo dosiahnuť významné dohody o kontrole zbraní, akými bola napríklad Zmluva o likvidácii rakiet stredného a krátkého doletu z roku 1987. V súčasnosti by podobná stratégia mohla prinútiť Čínu, aby sa zapojila do rokovaní, čím by sa predišlo destabilizujúcej jadrovej proliferácii vo východnej Ázii.

Washington by mal tiež zintenzívniť svoju diplomatickú a vojenskú prítomnosť v regióne, vrátane posilnenia raketovej obrany a rozmiestnenia ponoriek a bombardérov s jadrovou výzbrojou. Takéto kroky by nielen zvýšili tlak na Čínu, ale tiež uistili spojencov USA v regióne o ich bezpečnosti.

Juhokórejská verejnosť stále viac podporuje myšlienku jadrového zdieľania, pričom viac ako 70 % Juhokórejčanov verí, že ich krajina potrebuje vlastný jadrový arzenál. V Japonsku, hoci verejnosť stále prevažne podporuje globálny zákaz jadrových zbraní, rastie podpora pre jadrové zdieľanie s USA, najmä po invázii Ruska na Ukrajinu v roku 2022. Tento posun v názoroch je čiastočne poháňaný obavami z čínskej a severokórejskej jadrovej hrozby.

Autori textu naznačujú, že Washington by mal prijať tvrdý postoj a byť pripravený na eskaláciu, ak to bude potrebné, aby ochránil svoje záujmy a zabezpečil regionálnu stabilitu. Táto stratégia môže zahŕňať aj spoluprácu s Ruskom, Francúzskom a Spojeným kráľovstvom na širšej dohode o kontrole zbraní, ktorá by zahŕňala všetky jadrové mocnosti. Tvrdý prístup sa môže ukázať ako jediný efektívny spôsob, ako dosiahnuť reálnu dohodu o jadrovej kontrole s Čínou a znížiť riziko jadrovej eskalácie v Ázii.

Link: <https://www.foreignaffairs.com/china/chinas-dangerous-nuclear-push>

Ruská invázia na Ukrajinu, ktorá prebieha už tretí rok, zmenila viaceré domnienky Západu o ruských vojenských spôsobilostiach. Ruské sily utrpeli viaceré významné straty, čo núti Kreml začať s programom regenerácie a modernizácie svojich vojenských síl. Vo svojej analýze prináša *Chatham House* pohľad na výzvy, ktorým Rusko pri svojich modernizačných snahách čelí. Práve porozumenie ruských priorít a miery pokroku v oblasti vojenskej obnovy je kľúčové pre tvorcov politík, ak chcú určiť, v ktorých oblastiach a sektoroch bude Rusko naďalej vojenskou hrozbou.

Spomedzi všetkých ruských vojenských síl sú práve pozemné sily do vojny najviac zapojené a doposiaľ utrpeli najväčšie straty. Schopnosť ich regenerácie priamo závisí vo veľkej miery od toho, ako a kedy sa skončí vojna. Zatiaľ čo nábor mnohých dobrovoľníkov progresívne pokračuje (UA odhaduje nábor 30-37 200 nových regrútov mesačne), Rusko zaostáva vo výcviku nových síl. Tento trend sa však rýchlo mení; v konečnom dôsledku samotná vojna na Ukrajine je ruskou stranou vnímaná *len* ako príprava (i.e. cvičisko) na väčšiu vojnu. Straty na vybavení sa však zdajú byť ťažšie udržateľné. Rusko bude mať čím ďalej tým väčšie problémy s operáciami, ktoré kombinujú viaceré druhy zbraní. Navyše otázkou je, či sa vylepší aj systém riadenia, ktorý ostáva veľmi centralizovaný. Pozemné sily však zdá sa budú naďalej napredovať vo svojich schopnostiach prieskumu, presne navádzanej munície a dynamického zameriavania.

Pokiaľ ide o letectvo, zdroje dostupné na regeneráciu a modernizáciu lietadiel a zbraní vzdušných síl sú obmedzené akútnym dopytom po rozsiahlej výrobe zariadení v iných oblastiach. Medzi pravdepodobné priority Moskvy bude preto naďalej patriť investovanie do bombardérov dlhého dosahu a núdzových striel. Najväčšou hrozbou pre NATO zo strany Ruska vo vzdušnej oblasti pravdepodobne zostanú – tak ako teraz – početné smrtiace raketové systémy zem-vzduch (SAM) a iné účinné pozemné systémy protivzdušnej obrany.

Hoci ruské námorné sily utrpeli zahanbujúce straty od ukrajinských síl v Čiernom mori, námorníctvo Ruskej federácie by sa nemalo podceňovať. S dvoma dôležitými výnimkami, väčšina ukrajinských námorných úspechov proti Rusku zahŕňala útoky len na veľmi staré plavidlá, pričom skutočné ruské námorné schopnosti ostávajú viac menej nedotknuté. Výroba nových bojových lodí zaostáva už desaťročia, pričom dá sa očakávať, že pod vplyvom sankcií, bude ešte náročnejšia. Napriek tomu, ruská schopnosť adaptácie v tejto oblasti vie prekvapiť.

Rusko sa už dlho usiluje aj o posilnenie schopností asymetrického boja – vrátane kybernetických nástrojov, bezpilotných a autonómnych systémov, či umelej inteligencie. V tomto smere je kľúčové znemožniť do budúcnosti Rusku najmä technologický vývoj. Nie všetky asymetrické nástroje sú však závislé na najnovších technológiách – a práve v oblasti dezinformačných operácií je možné očakávať výrazný nárast aktivít.

**VYHLIADKY RUSKA NA
REGENERÁCIU SVOJEJ
VOJENSKEJ MAŠINÉRIE
ZOSTÁVAJÚ ZMIEŠANÉ.**

Medzinárodné ciele sankcie (už od roku 2014) výrazne zasahujú ruský vojensko-priemyselný komplex – dopad, ktorý sa bude progresívne zhoršovať. Napriek zavedeným mechanizmom obchádzania sankcií je súčasný spôsob adaptácie z dlhodobého hľadiska nie plne udržateľný. Snahy vyhýbať sa sankciám totiž vyžadujú dodatočné náklady, čo vedie k problémom ako napr. obstarávanie menej kvalitných komponentov, nepredvídateľné množstvá, či omeškanie dodávok. Použitie prísnejších a rozšírených sankcií sa preto zdá byť stále najlepším a najefektívnejším nástrojom ako znemožniť Moskve efektívnu regeneráciu a modernizáciu svojich vojenských síl (najmä čo sa týka nedostatku importu produktov ako semikonduktory, či dvoj-úžitkové počítačové čipy).

Link: <https://www.chathamhouse.org/2024/07/assessing-russian-plans-military-regeneration>

Po troch rokoch od prevratu zostáva režim Talibanu pevne pri moci. Jeho najvyšší vodca, Haibatullah Akhundzada, posilňuje a centralizuje svoju moc, pričom režim uprednostňuje primárne paštúnskych príslušníkov Talibanu z juhu krajiny a vylučuje ostatné skupiny z vládnutia. Napriek obrovským ekonomickým problémom (vrátane viac ako 90% Afgancov zápasiacich s chudobou) režimu nehrozí bezprostredné riziko hospodárskej krízy. Viacerí susedia Afganistanu, ako napríklad Čína či Rusko, navyše zintenzívňujú svoju spoluprácu s Talibanom. A práve bližší pohľad do diania v Afganistane a na to, ako sa Talibanu „darí“ držať sa pri moci už tri roky prináša vo svojom komentári *Brookings*.

Súčasnú vedu Talibanu zahŕňa dogmatických ideológov (ako je práve najvyšší vodca Haibatullah), ako aj relatívnych pragmatikov. Tí sú zdržanlivejší vo svojej snahe implementovať extrémne verzie šariu a zaujímajú sa aj o angažovanosť so Západom, no doposiaľ sa im nedarí ovplyvňovať aktuálnu politiku emíra. Najvyšší vodca totiž úspešne centralizuje moc – za ministrov, ako aj šéfov rôznych agentúr, vymenovával výhradne svojich nasledovníkov. Z funkcie boli odvolaní viacerí nepaštúnski velitelia a predstavitelia bývalého režimu ostávajú tiež mimo politických štruktúr. S cieľom zvýšiť dohľad nad lokálnym riadením, režim zriadil aj náboženské rady, tzv. ulamy. Oklieštenie ľudských práv (a najmä práv žien) sa tiež zintenzívňuje.

EKONOMIKA SA NAPRIEK STAGNÁCII STABILIZOVALA, BOJ PROTI TERORIZMU OSTÁVA NAJVÄČŠOU VÝZVOU.

Napriek zhoršujúcemu sa politickému prostrediu sa režimu naďalej darí udržiavať relatívnu ekonomickú stabilitu. Západné sankcie, vážna kríza likvidity, ako aj kolaps afganského ekonomického systému založeného na podpore západných vojsk spôsobili v rokoch 2021 až 2023 ohromujúci pokles afganského HDP o 20 až 30%. Ekonomika sa napriek tomu stabilizovala, i keď stále stagnuje. V súčasnosti sa odhaduje, že najmenej 23 mil. Afgancov (t.j. viac ako polovica populácie) potrebuje humanitárnu

pomoc. Talibanu sa však darí znižovať obrovskú korupciu, ktorá charakterizovala minulé režimy. Práve tento krok zvyšuje príjmy (napr. z daní), ktoré následne prúdia do štátnej pokladnice. Afganistan navyše v roku 2023 výrazne profitoval z vývozu uhlia (napr. do Pakistanu), či iných nerastných surovín. Na druhej strane, zákaz maku pestovaného na výrobu ópia znížil jeho produkciu o viac ako 95%, pričom došlo k odhadovanej strate okolo 450 000 pracovných miest a strate v príjmoch pre ekonomiku v hodnote okolo 1,3 mld. dolárov.

Talibanu sa darí budovať vzťahy so svojimi susedmi. V súčasnosti prebiehajú regionálne rozhovory o opätovnom „vzkriesení“ myšlienky plynovodu Turkménsko – Afganistan – Pakistan – India (TAPI). Znovu sa objavila idea projektu prenosu a obchodu s elektrickou energiou v rámci strednej a južnej Ázie (CASA-1000). Taliban udržiava málo intenzívne, ale stabilné vzťahy s Indiou, či ekonomickú spoluprácu so Spojenými arabskými emirátmi a Katarom. Obchod medzi Čínou a Afganistanom naberá na obrátkach a Afganistan môže byť do budúcnosti zahrnutý aj do projektu Jeden pás, jedna cesta. Hoci žiadna krajina formálne neuznáva režim Talibanu, regionálna diplomatická angažovanosť sa zintenzívňuje. Najvýraznejšie práve v prípade Číny, ktorá prijala akreditáciu veľvyslanca Talibanu v Pekingu v decembri 2023. Boj proti terorizmu zostáva najväčšou výzvou. Taliban zotrúva vo svojej tradičnej definícii toho, čo taký boj znamená: predchádzať „exportu“ teroristických útokov mimo krajiny, ale nie prítomnosti zahraničných bojovníkov a teroristických skupín v Afganistane. Do krajiny preto prúdia zahraniční náboženski fanatici a madrasy začínajú „produkovať“ radikalizovaných študentov. Irán následne efektívne verbuje týchto „bojovníkov“ pre svoje vlastné ciele.

Po troch rokoch vlády Talibanu je naďalej potrebné, aby Západ pokračoval v budovaní vzťahov na nižšej úrovni, pretože takáto taktika môže viesť k znižovaniu teroristických hrozieb. Západ by sa mal vyvarovať úplnej izolácii Talibanu, ktorá by viedla k zblížaniu režimu s Ruskom, Čínou, či Iránom. Je potrebné taktiež podporovať pragmatickejších vodcov Talibanu a hľadať tzv. pozitívne výmeny s režimom na štýl *quid-pro-quo*. Západ musí naďalej zdôrazňovať práva žien a ľudské práva – i keď je v tejto oblasti zlepšenie v dohľadnej dobe nepravdepodobné.

Link: <https://www.brookings.edu/articles/the-talibans-three-years-in-power-and-what-lies-ahead/>

The Atlantic Council sa po zverejnení záverečného dokumentu Deklarácie Washingtonského samitu z 10. júla pýtal svojich expertov, čo sa z neho dá vyčítať medzi riadkami. Deklarácia vo vzťahu k Ukrajine hovorí o moste k plnohodnotnému členstvu a o dlhodobom finančnom záväzku, nezmieňuje sa však o tom, kedy by mala Ukrajina dostať oficiálnu pozvánku do NATO, keďže je stále vo vojnovom konflikte s Ruskom. Dokument je pozoruhodne tvrdý aj voči Číne, ktorú opisuje ako „rozhodujúceho podporovateľa“ ruskej vojny proti Ukrajine.

Panel expertov tvrdí, že v otázke podpory Ukrajiny vyhlásenie prešlo testom serióznosti. Zmienka v 16. odseku o nezvratiteľnej ceste k členstvu Ukrajiny v NATO je krokom vpred. Navyiac, tu nejde iba o nejaký zdráhavý kompromis (na rozdiel od predošlých samitov NATO vo Vilniuse a v Bukurešti). Tentoraz sa zdá, že to spojenci, a najmä USA, myslia vážne, keď hovoria, že napriek tomu, aké ťažké môže byť priviesť Ukrajinu do Aliancie, v konečnom dôsledku je to možno jediná cesta ako zabezpečiť dlhodobý mier pre Európu vis à vis imperiálnym ambíciám Ruska. K zmienke o premostení NATO s Ukrajinou prevláda názor, že tento „most“ bude krátky a dobre osvetlený, zásadné otázky sú však ako dlho bude stáť a aké bude dané osvetlenie. A tiež, čo sa bude diať medzi dneškom a prípadným členstvom Ukrajiny v Aliancii, ktoré môže prísť až o niekoľko desiat'ročí.

Komuniké obsahuje tiež niekoľko prekvapení a nevyužitých príležitostí. Najväčším prekvapením je oznámenie o vytvorení mechanizmu NATO pre bezpečnostnú asistenciu a výcvik („Mechanism for the NATO Security Assistance and Training for Ukraine“). Ďalším je prísľub dlhobovej pomoci pre Ukrajinu vo výške 40 mld. eur, pričom podpora by mala pokračovať aj v nadchádzajúcich rokoch. Hoci ide o významný príspevok, je to menej než dúfali niektorí spojenci, ktorí navrhovali viacročný záväzok vo výške percenta HDP každej členskej krajiny Aliancie. Čo sa týka indo-pacifických partnerov, deklarácia premeškala príležitosť poukázať na to, že ruská invázia na Ukrajinu je hrozbou nielen pre euroatlantickú, ale pre celosvetovú bezpečnosť.

**DEKLARÁCIA
Z WASHINGTONU
SPRÁVNE POMENÚVA
HROZBY A AKTUÁLNE
POTREBY NATO.**

Zmienka o prehľbujúcom sa strategickom partnerstve medzi Ruskom a Čínou podčiarkuje jednotu Aliancie a uvedomenie si vyvíjajúceho sa geopolitického prostredia. Vyhlásenie signalizuje kolektívny záväzok medzi členskými štátmi nielen monitorovať, ale aj aktívne sa zapájať do identifikácie a implementácie opatrení na zmiernenie vplyvu rusko-čínskeho partnerstva.

Deklarácia z Washingtonského summitu správne pomenúva potrebu naliehavejšieho dodržiavania národných záväzkov v oblasti obrany. Na získanie 2-percentného cieľa alebo dokonca ešte vyššieho, budú musieť spojenci NATO dosiahnuť skutočný rast svojich výdavkov na obranu – rast presahujúci mieru inflácie – a udržať tento cieľ v horizonte niekoľkých rokov.

Pokiaľ ide o jadrové odstrašovanie, NATO zápasí s témami, ktoré boli kedysi považované za zakázané. Generálny tajomník Jens Stoltenberg raz povedal, že „odstrašovanie začína odhodlaním. Nestačí to cítiť. Treba to tiež ukázať.“ Komuniké tak vysiela Rusku silný odkaz, že jadrové odstrašovanie zostáva „základným kameňom bezpečnosti Aliancie“. NATO však potrebuje prejsť od konceptualizácie k operacionalizácii. Je načas posunúť sa nad rámec Koncepcie 2023 Veliteľstva spojeneckých síl NATO lepšou transformáciou spôsobilostí naprieč doménami, zvýšením výcviku v nových oblastiach a zintenzívnením cvičení NATO. Pred NATO a samotnými spojencami tak stoja viaceré výzvy, ktoré bude potrebné adresovať do budúceho samitu v Hagu.

Link: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/experts-react/our-experts-read-between-the-lines-of-natos-washington-summit-communicue/>

Samit budúcnosti má adresovať súčasné nedostatky v globálnom riadení a priniesť spoločnú víziu budúcnosti. Táto idea je reflektovaná v januárovom návrhu Paktu budúcnosti („Pact for the Future“), ktorý majú v septembri tohto roka schváliť zástupcovia jednotlivých krajín. No zatiaľ, čo posledné mesiace sa nesú v znamení uhladzovania tohto textu (zameraného na AI, vesmír, či globálne zdravie), dnes je už nanajvýš jasné, že pôvodná vízia sa dostane až na druhé miesto – po urgentných ekonomických a bezpečnostných témach. A práve pohľad na najkľúčovejšie otvorené otázky stojace pred OSN, počas svojej prípravy na ambiciózny Samit budúcnosti, prináša vo svojej analýze francúzsky mesačník *Le Monde Diplomatique*.

V prvom rade, pre rozvojové krajiny je najdôležitejšou témou v predvečer samitu medzinárodný ekonomický systém a jeho reforma. Približne 70 štátov – viac ako tretina členov OSN – v súčasnosti zápasí s neudržateľnou úrovňou

V OSN SA V SÚČASNOSTI VEDIA MOCNOSTI ZHODNÚŤ LEN NA DVOCH VECIACH: 1.) OSN POTREBUJE REFORMU A 2.) REFORMA BUDE V DNEŠNEJ GEOPOLITICKEJ SITUÁCII NÁROČNÁ, PRIAM NEMOŽNÁ.

štátneho dlhu. Ekonomické následky pandémie, ruská vojna na Ukrajine, ako aj čoraz silnejšie dopady klimatickej zmeny, vedú práve chudobné štáty a štáty so strednými príjmami takmer k bankrotu. Najlepším výsledkom samitu by preto bolo, keby sa USA, EÚ a ďalšie bohaté krajiny dohodli v prvom rade na reformách úverovej politiky Medzinárodného menového fondu (MMF) a Svetovej banky (WB). Témou je aj zmena v riadení týchto orgánov, ktorá by umožnila získať silnejší hlas práve pre rozvojové krajiny. Hoc USA stále tvrdia, že takéto kľúčové rozhodnutia ostávajú výhradne v kompetencii správnych rád oboch organizácií (a teda nie OSN), otázne je dokedy sa tomuto rastúcemu tlaku bude dať čeliť.

V oblasti globálnej bezpečnosti rezonuje najmä reforma Bezpečnostnej rady (BR). Pre mnohých členov OSN je fakt, že BR nebola schopná zastaviť vojnu na Ukrajine, ani v Gaze, ako aj to, že tolerovala opakované jadrové hrozby Ruska, demonštráciou „bankrotu“ medzinárodnej bezpečnostnej architektúry. Pre niektoré regionálne veľmoci, ako je Brazília a India, bude práve samit príležitosťou na advokáciu svojho miesta v BR. Existujú však vážne prekážky novej reformy – námietky súčasných stálych členov. Samit v tejto otázke preto pravdepodobne dosiahne len malý alebo žiadny pokrok. Najlepším možným výsledkom by mohla byť „procesná výhra“, ako napríklad formálna dohoda o urýchlčení budúcich diskusií o reforme alebo o stanovení termínu na ich dokončenie. Neexistuje však šanca, že by USA, Čína alebo Rusko súhlasili so zmysluplnými obmedzeniami svojho veta v BR.

Následne, pre krajiny, ktoré podpísali Zmluvu o zákaze jadrových zbraní, prijatú Valným zhromaždením v roku 2017, samit predstavuje novú nádej na reštartovanie procesov odzbrojovania. V tomto smere však už nielen Rusko, ale aj iné krajiny s jadrovými zbraňami, signalizovali svoj odmietavý postoj. Ak Summit budúcnosti prinesie vôbec niečo „hmatateľné“ v oblasti mieru a bezpečnosti, je najpravdepodobnejšie, že sa to bude týkať len mierových úloh OSN – samotný draft finálneho Paktu obsahuje výzvu na preskúmanie vojenských operácií OSN, ako aj návrhy na posilnenie Komisie OSN pre budovanie mieru („UN Peacebuilding Commission“).

V konečnom dôsledku, mnohí diplomati budú radi, ak sa samit uskutoční „bez väčších hádok“. Po viac ako dvoch rokoch vyčerpávajúcich debát o Ukrajine a sporoch o Gazu, sa mnohí predstavitelia v New Yorku obávajú, že globálna povest OSN klesla na absolútne minimum, pričom priznávajú, že aj ich politickí páni doma sa pozerajú na OSN s rastúcou skepsou. Dosiahnutie dohody o Pakte budúcnosti by bolo preto už malým víťazstvom, ktoré by dokázalo, že členské štáty OSN majú naďalej záujem rokovať – a to aj napriek rozdielom v ich víziách budúcnosti.

Link: <https://mondediplo.com/2024/07/06un>

Vo svojej analýze prináša think tank *Bruegel* pohľad na integračnú dynamiku Západného Balkánu a skúma hospodársku a sociálnu konvergenciu regiónu. Rozširovanie EÚ na Západný Balkán sa v posledných desaťročiach spomalilo z dôvodu straty politickej vôle súčasných členských krajín EÚ a nedostatočného pokroku krajín Západného Balkánu v plnení predvstupových kritérií. Významný zlom v prístupovom procese nastal po ruskej invázii na Ukrajinu, keď sa prístupový proces opäť aktivoval udelením kandidátskeho štatútu Bosne a Hercegovine, ako aj otvorením prístupových rokovaní s Albánskom a Severným Macedónskom.

Hospodárska konvergencia krajín Západného Balkánu smerom k priemeru EÚ je podľa analýzy *Bruegel* pomalá, hoci v druhej polovici minulej dekády došlo k určitému zrýchleniu. Napriek tomu región stále trpí niekoľkými socio-ekonomickými zraniteľnosťami, ako sú vysoká miera nezamestnanosti, najmä medzi mladými ľuďmi a nízka miera účasti žien na trhu práce. Veľkými výzvami pre región ostávajú negatívne demografické trendy a odchod pracovnej sily do zahraničia.

Región Západného Balkánu čelí výzvam v oblasti vnútornej politickej stability (napr. Bosna a Hercegovina), ako aj citlivých medzištátnych pnutí. Práve politická stabilita je podľa *Bruegel* nevyhnutná pre ďalší pokrok v integračnom procese, ako aj pre urýchlenie hospodárskej konvergenzie. Nevyhnutné sú reformy v oblasti právneho štátu, demokratických kontrol a občianskych práv, vrátane práv menšín. Západný Balkán je tiež predmetom geopolitického záujmu Ruska a Číny, čo zvyšuje význam a naliehavosť európskej integrácie týchto krajín. Plnohodnotné členstvo v EÚ by mohlo pomôcť stabilizovať región a obmedziť vplyv týchto vonkajších aktérov.

Agresia Ruska proti Ukrajine, ktorá začala vo februári 2022, zmenila vnímanie geopolitickej a bezpečnostnej situácie v Európe, vrátane Západného Balkánu. EÚ reagovala zmenou svojho postoja k rozširovaniu a dala mu vyššiu prioritu. Tento posun najprv ovplyvnil krajiny Východného partnerstva ako sú Ukrajina a Moldavsko, ktoré získali štatút kandidáta na členstvo v EÚ. Rýchle udelenie štatútu kandidáta týmto krajinám slúžilo ako odkaz pre kandidátov zo Západného Balkánu, ktorí sa obávali, že by mohli zaostáť v procese vstupu do EÚ.

**ROZŠIROVANIE NEMÔŽE NAPREDOVAŤ
BEZ PLNENIA POŽIADAVIEK NA
ČLENSTVO, NO EÚ BY MALA PONÚKNUŤ
SILNEJŠIE STIMULY NA USKUTOČNENIE
POTREBNÝCH REFORIEM.**

Hospodárska konvergencia regiónu si vyžaduje ďalšie domáce ekonomické reformy, urýchlenie regionálnej hospodárskej integrácie a vytváranie nových iniciatív EÚ na podporu rastu a sociálnej súdržnosti. Jedna z takýchto iniciatív bola predstavená v novembri 2023 v podobe nového Plánu rastu pre Západný Balkán na obdobie 2024-2027, ktorý má podporiť ekonomickú konvergenciu a urýchliť integračný proces do jednotného európskeho trhu. Práve EÚ ostáva pre región hlavným obchodným partnerom – v oblasti priamych zahraničných investícií tvoria spoločnosti z EÚ až 60% spomedzi všetkých investorov v regióne.

Bruegel konštatuje, že proces pristúpenia krajín Západného Balkánu do EÚ je zložitý a vyžaduje si spoločné úsilie zo strany EÚ aj kandidátskych krajín. Zatiaľ čo EÚ by mala poskytovať jasnejšie indikácie a podporu, krajiny Západného Balkánu musia vykonať potrebné reformy na zlepšenie svojich politických a ekonomických systémov. Rýchlejšie pristúpenie do EÚ môže znížiť geopolitickú a hospodársku neistotu a zvýšiť priame zahraničné investície, čo by mohlo prispieť k väčšej stabilite a prosperite regiónu.

Link: <https://www.bruegel.org/policy-brief/changing-dynamics-western-balkans-road-european-union-membership-update>

Nová Labouristická vláda ponúka šancu na nový začiatok pre vzťahy medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ, pričom sa dá predpokladať, že vzájomné vzťahy budú vrúcnejšie než za predošlých vlád Toryovcov. Pre ich zlepšenie sa však musí UK pozrieť nielen na situáciu doma (a náladu, ktorá je u obyvateľov po Brexite), ale aj „získať si naspäť“ EÚ. Nad budúcnosťou tohto „neľahkého“ partnerstva sa vo svojej úvahe zamýšľa *Centre for European reform*.

Na to, aby sme porozumeli budúcemu vývoju vzťahov je potrebné porozumieť dôvodom, prečo UK vystúpila z EÚ. Medzi hlavné dôvody, ktoré uvádzali tzv. „Brexiteers“ svojho času patril fakt, že UK v roku 1973 vstúpilo len do organizácie voľného obchodu, z ktorej sa neskôr – aj proti ich vôli – stala „nedemokratická“ politická únia. Práve skrz svoju participáciu v zoskupení ekonomika UK trpela; či už nemožnosťou vyjednávať vlastné obchodné partnerstvá, či extenzívnou Bruselskou byrokraciou. Reálnejším dôvodom pre samotný Brexit bol však skôr všeobecný nedostatok informácií o EÚ a špecifická rola médií, ktorá výrazne ovplyvnila názor voličov.

Situácia od rozhodujúceho hlasovania v 2016 sa však postupne mení. Opakované prieskumy ukazujú, že veľká väčšina voličov sa už teraz domnieva, že rozhodnutie z roku 2016 opustiť EÚ bol omyl. Toto neznamena, že všetci, čo hlasovali pre odchod zmenili svoj názor. Ide skôr o názory tých, ktorí v roku 2016 nevolili a najmä o mladú generáciu, ktorá je väčšinovo pro-európska. Navyše, či už ľudia volili odísť alebo zostať v Únii, len málokto je spokojný s Dohodou medzi EU a UK o obchode a spolupráci (TCA), ktorú v roku 2020 vyjednal Boris Johnson a jeho vyjednávač David Frost.

**NAPRIEK OPATRNOSTI
LABOURISTOV SA DÁ
OČAKÁVAŤ SNAHA O SILNEJŠÍ
VZŤAH S EÚ.**

Napriek prieskumom a zdanlivo pro-európskej nálade na ostrovoch, sa Labouristická strana počas kampane skôr snažila neotvárať túto tému. Tento politický ťah pramenil z presvedčenia, že témou je možné získať len veľmi malý počet hlasov a naopak veľa tzv. „Red Wall“ voličov, ktorí v 2019 volili Borisa Johnsona, je možné stratiť. Labouristi sa preto rozhodli držať príslubu z ich volebného programu, v rámci ktorého jasne avizovali, že nebude „vôľa pre návrat na jednotný trh, pre colnú úniu, či slobodu pohybu“.

Najrealistickejšou ambíciou v rámci stanovených červených čiar a v súčasnej atmosfére „opatrnosti“ sa zdá byť dosiahnutie „silnejšej“ TCA. Budúca spolupráca, o ktorú majú záujem, je najmä v oblastiach zahraničnej politiky, obrany a bezpečnosti (ako aj avizoval minister zahraničia David Lammy vo svojom článku pre *Foreign Affairs*). Ďalšími oblasťami sú tiež mobilita (napr. študentov), vzájomne uznávanie kvalifikácií, či energetika a životné prostredie. Najväčším problémom týchto návrhov však ostáva fakt, že pokiaľ sa Labouristi nerozhodnú napokon predsa vstúpiť do jednotného trhu či colnej únie, takáto spolupráca prinesie len obmedzené benefity.

Prekážkou pre Labouristov môže byť aj samotná EÚ, ktorá nebude ochotná akceptovať čokoľvek, čo je jej partner spoza La Manche predostrie. Pravdou je, že mnohí v EÚ dnes už vnímajú Brexit vo veľkej miere ako hotovú vec. EÚ má v súčasnosti väčšie starosti, než jej vzťah s UK – či už svoje vlastné interné reformy, vzťahy s US a Ruskom alebo budúce rozširovanie. Väčšina členov preto považuje súčasné partnerstvo za perfektne fungujúce – a nevidí dôvod pre zmeny a nové vyjednávania. Navyše, to ako dlho ostanú Labouristi pri moci vôbec nie je ľahko predvídateľné, a práve následný nástup Konzervatívcov by mohol zvrátiť všetko na čom sa pracovalo.

Akú podobu budú mať preto budúce vzťahy? Je možné, že sa napokon Labouristom podarí pridať niekoľko dodatkov k súčasnej TCA, čo začne pripomínať vzťah EÚ so Švajčiarskom. Najkľúčovejšie však ostane vyriešiť dôvody Brexitu doma – najmä vzdelanosť o samotnej EÚ. V opačnom prípade, bude vzájomný vzťah – ako doposiaľ – nanajvýš „fuzzy“.

Link: <https://www.cer.eu/publications/archive/essay/2024/where-might-uk-eu-relations-be-under-labour-government>

Vo svojom každoročnom hodnotení prináša *OECD* vyhliadky aktuálneho vývoja pracovných trhov v členských krajinách, zameriavajúc sa špecificky na dopad environmentálnych politík a prechodu na uhlíkovo-neutrálnu ekonomiku na zamestnanosť. Trhy práce v minulom roku pokračovali v silnej výkonnosti, pričom mnohé krajiny *OECD* zaznamenali historicky vysokú úroveň zamestnanosti. K máju 2024 bola priemerná nezamestnanosť v *OECD* krajinách len okolo 4.9%. Vo väčšine krajín sa miera zamestnanosti zlepšila viac u žien ako u mužov v porovnaní s úrovňami pred pandémiou, pričom miera participácie pracovnej sily sa naďalej zvyšovala, najmä medzi staršími dospelými.

Reálne mzdy pokračovali v raste vo väčšine krajín – trend všeobecne poháňaný poklesom inflácie. Napriek tomu vo viacerých krajinách ostali stále pod úrovňou z roku 2019. Slovensko v tomto smere zaznamenalo rast v reálnej hodinovej mzde o 4.6% k prvému kvartálu 2024 oproti úrovni z posledného kvartálu 2019, teda nad priemerom *OECD*, ktorý je 1.5%.

Viaceré *OECD* krajiny začali s prijímaním ambiciózných balíkov na zmiernenie dopadov zmeny klímy, zameraných na dosiahnutie nulových čistých emisií skleníkových plynov do roku 2050. Práve prechod na zelenšiu ekonomiku sa začína odzrkadľovať aj na pracovných trhoch. V rámci *OECD* krajín je v súčasnosti až okolo 20% pracovnej sily zamestnaných v tzv. „zelených“ povolaniach (vrátane pracovných miest, ktoré síce priamo neprispievajú k znižovaniu emisií, ale je po nich dopyt, vzhľadom na poskytovanie tovarov a služieb potrebných pre ekologické aktivity). Na Slovensku sa odhaduje, že na takýchto „zelených miestach“ je zamestnaných až okolo 24.9% obyvateľstva - druhý najvyšší počet v rámci *OECD*, po Estónsku.

Naopak, približne 7 % pracovných miest (pre Slovensko 6.8%) je v súčasnosti v sektoroch náročných na skleníkové plyny. Očakáva sa, že medzi rokmi 2019 a 2030 bude zamestnanosť v odvetviach s vysokými emisiami klesať priemerným ročným tempom o viac ako 2 % v dôsledku ambiciózných cieľov znižovania emisií (napr. legislatívny balík EÚ „Fit for 55“), čo je výrazne nad priemerom 1% pozorovanom v týchto odvetviach od roku 2000.

Podľa odhadov sa pracovníci v odvetviach s vysokými emisiami (7%) potykajú s výraznou stratou v príjmoch v priebehu 6 rokov po prepustení - až o 24% väčšia strata v porovnaní s pracovníkmi v iných sektoroch. Je to spôsobené práve špecifickým zložením firiem v týchto sektoroch, vrátane väčšieho podielu rutínnej manuálnej práce, za ktorú dostávajú vyššie mzdy, než aké môžu nájsť inde.

PRIBLIŽNE 6.8% OBYVATEĽOV SLOVENSKA V SÚČASNOSTI PRACUJE VO VYSOKO-EMISNÝCH SEKTOROCH OHROZENÝCH BUDÚCIM PREPÚŠŤANÍM.

V prípade rekvalifikácie takýchto pracovníkov sú v súčasnosti najžiadanejšie zručnosti pre zelené povolania tie, ktoré sú spojené so znalostnou ekonomikou (kritické myslenie, aktívne učenie, riešenie zložitých problémov a rozhodovanie). Zatiaľ čo väčšina vysokokvalifikovaných pracovných miest náročných na emisie skleníkových plynov má podobné požiadavky na zručnosti ako povolania v neznečisťujúcich odvetviach, v prípade nízkokvalifikovaných pracovných miest to neplatí. Nízkokvalifikovaní pracovníci si preto vyžadujú podstatne viac rekvalifikačného úsilia ako vysokokvalifikovaní pracovníci, aby prešli z povolania s vysokými emisiami.

Tvorcovia politík majú k dispozícii rôzne nástroje, ktoré môžu napomôcť tejto pracovnej tranzícii. Popri dobre navrhnutých systémoch podpory príjmu mimo práce vedia pomôcť aj opatrenia včasnej intervencie zamerané na pracovníkov, ktorým hrozí prepustenie. Efektívne školiace programy sú taktiež kľúčové. Na celkové riešenie je však potrebná najmä včasná a cieľená politická pozornosť.

Link: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2024_ac8b3538-en.html